

Sanja Radmilo Derado

(RE)KONSTRUKCIJA ŽENSKOG IDENTITETA I STVARANJE NOVIH PARADIGMI REPREZENTACIJE U IRSKOJ KRATKOJ PRIČI ELIZABETH BOWEN I MARY LAVIN

mr. sc. Sanja Radmilo Derado, Ekonomski fakultet, sradmilo@efst.hr, Split

pregledni članak

UDK 821.111(417).09 Bowen, E.-32

821.111(417).09 Lavin, M.-32

rukopis primljen: 14.3.2014.; prihvaćen za tisak: 15.5.2014.

Rad se bavi analizom tendencija subverzija službenih reprezentacija hibridnoga ženskog identiteta unutar novije irske kratke priče. Identificirajući suvremenu irsku kratku priču kao utjecajan medij predstavljanja pluralnih identiteta Irske tijekom 20. stoljeća, rad postavlja ovaj književni oblik unutar širega društveno-povijesnog konteksta te upozorava na stvaranje diskurza otpora hegemonijskim konstruktima u irskom društvu. Polazne teze u radu oprimjeruju se analizom kratkih priča dviju irskih autorica tzv. „srednje generacije” irske književnosti 20. stoljeća, Elizabeth Bowen i Mary Lavin. Elizabeth Bowen, kroz očiste predstavnice anglo-irske protestantske dominacije u fazi zalaska društvene moći, razotkriva slabosti krhkoga ženskog identiteta „razdvojenog crticom” koji se tradicionalno prešućivao u irskom javnom diskurzu. S druge strane, očiste Mary Lavin pomiče se od nacionalnoga prema lokalnom i intimnom razotkrivajući motiv „egzila unutar zajednice”, odnosno fenomen alijenacije ženske figure koja nadilazi dominantne paradigme irske malograđanske sredine. U radu se zaključuje kako obje autorice irsku ženu određuju kao subverzivnu silnicu irskoga postkolonijalnog društva čime se ona društveno afirmira i odmiče od margine društva, odnosno od višestoljetnoga društvenog konformizma.

Ključne riječi: pluralnost identiteta; ženski identitet; irska kratka priča; reprezentacija; subverzija; hibridnost; Elizabeth Bowen; Mary Lavin

1. Uvod

Elizabeth Bowen i Mary Lavin svojim su kratkim pričama vjerno ocrtale pluralnost perspektivâ i pluralnost identitetâ Irske u razdoblju nakon stjecanja neovisnosti od Velike Britanije i na pragu društvenog i gospodarskog procvata Irske. Važnu ulogu u

formiranju specifičnih modusa reprezentiranja ženskog identiteta u njihovim kratkim pričama imala je činjenica što su obje autorice obilježene svojim hibridnom porijeklom. U slučaju Elizabeth Bowen u pitanju je njezino anglo-irsko porijeklo i „identitet razdijeljen crticom”, dok u slučaju Mary Lavin rana faza života provedena u iseljeništvu u Americi ostavlja duboki trag na literarnom tematiziranju položaja i uloge žene u irskom društvu. Vrlo osobnom, individualiziranom vizijom društva korjenito repositioniraju buržoasku literarnu tradiciju kratke priče, što ovaj žanr konačno udaljava od klišeiziranih i stereotipnih vizualizacija irske žene kakvima su obilovale priče ranijih generacija irskih pisaca kratkih priča. Njihove su priče ujedno i oštra kritika društva u kakvome su živjele, a koje je strogo propisivalo društvene podjele zasnovane na stereotipima rodne klasifikacije pojedinaca. Recentna kritička nastojanja revalorizacije zanimanja za stvaralaštvo ovih dviju kritički zanemarivanih autorica upućuje na otvaranje dominantnih teorijsko-kritičkih paradigmi prema diskursu književnosti koja je sve do kraja 20. stoljeća nosila stigmatu „opskurne”, „feminističke” ili „subverzivne” književnosti. Ovaj rad pokušava dati doprinos tim nastojanjima.

2. Hibridnost i identitet u postkolonijalnom kontekstu – slučaj Irske

Pojam identiteta u suvremenoj se kulturnoj i književnoj teoriji uvelike veže uz pojmove razlike i istovjetnosti. Drugim riječima, pojam se razmatra u kontekstu binarnih opozicija iz kojih nastaju razlike na liniji dobro-zlo, individualno-kolektivno, unutarnje-vanjsko, ja-drugi i tako dalje. Neki teorijski uvidi određuju identitet kao društveni konstrukt smještajući ga u okvire društvene interakcije i stavljajući naglasak na činjenicu da samo-predodžba pojedinca uvelike proizlazi iz načina kako ga drugi vide (Van Dijk 2006). Ovako određen, identitet se nalazi u stalnom procesu mijene jer pojedinac neprestano iznova interpretira percepciju okoline na iskazivanje vlastitog identiteta. Damasio (2005) obrazlaže pojam autobiografskog *ja* kao temelja identiteta sačinjenog od prošlih iskustava na temelju kojih određujemo svoje djelovanje u sadašnjosti i prilagođavamo se promjenjivoj prirodi vremena u kojem živimo.

Odnos između identiteta pojedinca i identiteta kolektiva obrazlaže i Agamben (2010) ističući kako je taj odnos ključan za oblikovanje osobnog identiteta jer se pojedinac može ostvariti jedino kroz odnos s drugim pojedincima. Borba za uspostavljanje vlastitog identiteta, odnosno za vlastitu osobnost, dio je nastojanja čovjeka da bude prihvaćen od strane okoline, a upravo ravnopravnost unutar zajednice znači i društvenu afirmaciju. Bez prvoga, ovo drugo se ne može realizirati.

Problematika nevidljivosti žene u javnom diskursu postkolonijalne Irske na sredini 20. stoljeća ušla je u javni prostor tek kada se pojavila kao tema literarne obrade ženskih pisaca u četrdesetim i pedesetim godinama 20. stoljeća. Iako se Irska u nizu reprezentativnih djela o postkolonijalnom pismu (Ashcroft, Griffiths i Tiffin 1989 i 1995) često apostrofira kao problematičan slučaj, upravo je njezin nekadašnji kolonijalni status bitna razlikovna sastavnica irskog identiteta i modusa uklapanja ženske figure u taj identitet. Tu činjenicu ističu i Eagleton, Jameson i Said (1998) smatrajući samo-

razumljivim postkolonijalni položaj Irske. Lloyd dolazi do sličnog zaključka ističući kako je „glede teorije i prakse dekolonijalizacije, Irska, katkada do užasnih razmjera, više primjeren slučaj, a ne anomalija” (Lloyd 1993:7). Prema riječima začetnika postkolonijalne teorije Frantza Fanona, kolonijalizirane nacije prolazile su kroz dvije faze traženja vlastitog identiteta. Prva faza je prisvajanje vlastite prošlosti kao legitiman čin otpora kolonijalizatorskoj sili koja uvijek nastoji obezvrijediti prošlost i kulturu svojih kolonija, dok bi druga faza bila potkopavanje te iste kolonijalističke ideologije koja je osporavala njihov kulturni identitet. Pitanje reprezentacije „potlačenog” ili „utišanog” subjekta u takvom kontekstu dolazi u prvi plan. Službena je irska politika od prve polovice 20. stoljeća, a osobito snažno u periodu velikih društvenih previranja od 50-ih godina naovamo, kontinuirano prešućivala mnoga društvena previranja koja su ukazivala na indoktrinirajući karakter samoreprezentacije Irske. Naime, tijekom formiranja nove nacije i novoga kulturnog i političkog identiteta došlo je i do tzv. kulturne hibridizacije koja je podrazumijevala kulturalno prožimanje tradicionalnog sa suvremenim, odnosno autohtonog sa zapadnjačkim. U slučaju kulturne politike Irske dogodilo se ono što Bakhtin naziva „*intentional hybridity*”¹. Takav tip kulturalne hibridnosti otvara prostor politizaciji kulturalnih razlika i postavlja ih jednu protiv druge u dijaloškom pogledu. Za Bhabhu (1986), međutim, hibridnost predstavlja trenutak u kojemu diskurz kolonijalnog autoriteta gubi svoj utjecaj na značenje i otvara se utjecaju jezika drugoga. On određuje hibridnost kao problem kolonijalne reprezentacije koji obrće učinke kolonijalističkog negiranja na način da druga, „negirana” znanja prodiru u dominantni diskurz i slabe temelje njegova autoriteta. Proizlazi kako hibridnost kolonijalnog diskurza preusmjerava dominantne strukture u kolonijalnoj situaciji pri čemu je učinak kolonijalne moći proizvodnja hibridizacije, a ne bučno nametanje kolonijalnog autoriteta ili zatomičivanje autohtone tradicije. Stoga, ako su učinci kolonijalizma zapravo proizvodi procesa hibridizacije, onda takva situacija otvara prostor subverziji koja će preobratiti diskurzivno stanje dominacije u temelj za intervenciju. Bhabha je svojim stavovima preobrazio Bakhtinov „intencionalni hibrid” u trenutak izazova i otpora dominirajućoj kulturnoj paradigmi, a taj trenutak je imenovao „hibridnim izmještajućim prostorom” (*hybrid displacing space*) koji se stvara u procesu dodira izvorne kulture i kolonijalne kulture. Jedan od učinaka takvoga stanja u Irskoj bilo je stvaranje „identiteta razdvojenog crticom” (Kuortti i Nyman 2007: 25), pa se u Irskoj govori „anglo-irskim” jezikom, pisci koji pišu na neautohtonom engleskome jeziku su „anglo-irski” pisci, a potomci protestantske kolonijalne vladavine u Irskoj su „anglo-irski” protestanti.

Krhkost identiteta koji se formira na granici između dvije identitetske matrice, engleske i irske, vjerno se može oslikati na primjeru reprezentacije ženskog subjekta u

¹ Raspravljajući o jezičnoj hibridnosti, Bakhtin je ponudio razliku između *intentional hybridity* i nesvjesne *organic hybridity* koja se javlja kao jedan od najvažnijih modela u povijesti i razvoju jezika. Takva *organska hibridizacija* teži „fuziji, spajanju ili preklapanju novih jezičnih formi i svjetonazora dok svjesna, namjerna hibridizacija suočava različite točke gledišta jednu protiv druge u sukobljenoj strukturi koja zadržava određeni elementarnu, organsku energiju i nedovršenost” (Bakhtin 1981: 361).

irskom postkolonijalnom književnom diskurzu. One su uvijek odraz naslijeđa hegemonijskih kolonijalnih odnosa jer se dominantna povijest razmatra u kontekstu muške figure kao dominantne figure irske kulturne povijesti. Utišavanje, odnosno nečujnost ženskoga glasa problematizira i Spivak (1988) nazivajući taj fenomen „tišinom potčinjenih” (*subaltern silence*) čiji je glas dvostruko utišan u kolonijalnom kontekstu. Naime, tijekom čitavog perioda kolonijalizacije, koja je u Irskoj potrajala više od osam stotina godina, ženski subjekt nije postojao u javnom diskurzu osim kao dio irske mitologije o čuvaricama doma ili kao dio romantizirane vizije žene u djelima irskih pjesnika. Patrijarhalno, tradicionalističko irsko društvo toliko je temeljito i sustavno potiskivalo žensku figuru u drugi plan povijesti da je ona sama postala suučesnikom takvih pasivnih projekcija irske ženskosti (Bolzano 1996). Ženska je figura i unutar obitelji bila postavljena kao „nevidljivo drugo”, lišena moći donošenja odluka i javnog djelovanja. Na taj način, ženski je subjekt unutar službene irske povijesti bio dvostruko kolonijaliziran, što je simbolično za sva potlačena ili kolonijalizirana društva. Katolička je crkva u Irskoj, kao najmoćniji simbol institucionalne indoktrinacije Iraca, i sama sudjelovala u kolonijalnoj praksi zatumljivanja ženskih glasova i ženskih prava, čemu je najbolji primjer bila zabrana rastave braka i zabrana abortusa². Unatoč diskriminirajućem zakonodavstvu i nesklonoj društvenoj atmosferi, ženski se glas od sredine 20. stoljeća počeo glasnije afirmirati upravo putem književnosti koja je postala glavnim medijem propitkivanja višestoljetnih mitova o patrijarhalnoj premoći u irskom društvu.

Autorice predstavljene u ovome radu svojom kratkom prozom otvoreno problematiziraju vezu između službenih diskursa irskoga nacionalnog identiteta, utišavanja ženskoga glasa u tom identitetu i oblikovanja nacionalnih mitova o patrijarhalno uređenom društvu. Elizabeth Bowen ove odnose razmatra iz položaja pripadnice anglo-irske protestantske prevlasti koja nije dozvoljavala nasljeđivanja vlastelinskih imanja po ženskoj obiteljskoj liniji, zbog čega su ona propadala ukoliko nije bilo muških nasljednika u obitelji. Mary Lavin, iz pozicije pripadnice katoličkog srednjeg sloja irskih emigranata-povratnika prodire duboko u srž malograđanske irske sredine razotkrivajući razmjere moralne i društvene nepravde kojoj su bile podvrgnute irske žene u novijoj irskoj povijesti.

3. Elizabeth Bowen – portretiranje krhkosti ženskoga anglo-irskog identiteta

Slikovlje koje se u irskoj književnosti sredine 20. stoljeća stvaralo s tematikom protestantske prevlasti, ili tzv. *Big House Ascendancy*³ i njihova načina života otvorilo je

² Razvod braka legaliziran je referendumom u Republici Irskoj tek 1995. godine. Iako se toj odluci strogo suprotstavljalo vodstvo Katoličke crkve, mnogi su katolički laici nevoljko zauzeli stav kako je razvod braka društvena nužnost ako se žele riješiti problemi nasljeđivanja i propasti brakova. Irski je parlament tek 2013. godine izglasao zakon prema kojemu je dopušten pobačaj samo u situaciji kada je ugrožen život žene. Irske su vlade tek u devedesetim godinama 20. stoljeća započele s provedbom politike spolne ravnopravnosti. Političke su stranke tek tada počele isticati ženske kandidatkinje na predsjedničkim izborima. U tom su desetljeću dvije žene zaredom izabrane za predsjednicu Irske – 1990. godine Mary Robinson, a sedam godina kasnije Mary McAleese.

³ *Big House* je u Irskoj bio opće prihvaćeni naziv za anglo-irska imanja, u vlasništvu engleskih protestanata koji su, kolonijalizacijom Irske, izvlastili starosjedioce, irske katolike. Kada je izbio Irski građanski rat 1921., ti

do tada neočekivane perspektive reprezentacije višestrukih irskih identiteta. Društveno-politički problemi koji su potresali Irsku većinom su bili povezani s pitanjem izvlaštenja Iraca sa zemlje i ulaženjem engleskog kolonijalizatora u vlasništvo nad imanjima. U irskoj prozi taj se problem tretirao dvojako. Dok su neki autori neograničenu moć veleposjedničke klase interpretirali kao uzrok problema, drugi su je smatrali sredstvom za rješavanje irskih problema. Elitističke i većim dijelom tradicionalističke reprezentacije Irske, u kojima je zemljoposjednička vlastela držala ključ buduće društvene stabilnosti postepeno su se mijenjale prema kraju 19. pa do sredine 20. stoljeća. U tom periodu književne reprezentacije *Big House* obitelji središte zanimanja počinju okretati prema gospodarskoj propasti anglo-irskih imanja te političkom i društvenom osiromašenju dotične društvene elite. Tom društvenom sloju pripadala je i Elizabeth Bowen, rođenjem Irkinja, koja je veći dio života provela u Engleskoj gdje se i školovala⁴. Kritika je suglasna da je hibridni identitet na liniji „Anglo-Irkinja” pravi izvor dubokih uvida u dvije kulture kojima je Elizabeth Bowen pripadala.

Naime, poput mnogih Anglo-Iraca koji su, kao i ona, pripadali vladajućoj klasi, Elizabeth Bowen veći je dio života provela na „crtici koja razdvaja *Anglo*’ i *Irish*” (Kiberd 1995: 368). Kao neposredna svjedokinja nejasnoća oko identiteta svoje klase smatrala je obje destinacije svojim domom. Može se reći da je za njezinu klasu jedini pravi dom bio negdje na pola puta između dva imanja jer, kako je naglašeno u Somerville-Large (1995), „Anglo-Irci su živjeli u vlastitom svijetu dok je Irska bila negdje s druge strane njihove kapije” (355). Građanski rat u Irskoj, repozicioniranje društvenih skupina te jačanje autohtonih glasova na umjetničkoj sceni predstavljali su snažan udarac do tada stabilnoj društvenoj poziciji anglo-irske protestantske klase. Elizabeth Bowen bila je svjedokinjom tih destabilizirajućih promjena što se i odrazilo na karakter njezine kratke proze. Njezina temeljna literarna građa, anglo-irska klasa u fazi društvene i političke destabiliziranosti, odnosno njihova egzistencija na liniji podjele između Engleske i Irske odražava duboki dojam strepnje od gubitka moći, ugleda, lagodnog života i bogatstva (Ingman 2009). Gubitak kao ključni motiv njezinih kratkih priča iz irskog ciklusa usredotočen je na tri aspekta irskoga nacionalnog identiteta – gubitak doma, gubitak ljudske povezanosti te gubitak autentičnog i autonomnog „ja”.

Sve irske priče ove autorice napisane su tijekom ili nakon Drugoga svjetskog rata. Bowen je tijekom toga razdoblja boravila u Londonu gdje je otvoreno podržavala Winstona

su domovi doživjeli svoju propast i njihovi su vlasnici nad njima izgubili pravo vlasništva. Za vrijeme rata te je kuće, a jedna od njih bila je i *Bowen’s Court*, obiteljski dvorac Elizabeth Bowen, okupirala irska vojska ili su uništene u pohodima protubritanskih grupacija kojima su te kuće i dvorci predstavljali simbol društvene i ekonomske represije.

⁴ Elizabeth Bowen (1899. – 1973.) zbog očeve se mentalne bolesti 1907. godine s majkom seli u Englesku. Vrlo rano ostaje i bez majke, koja umire 1912. i Elizabeth ostaje na brizi ostatku obitelji. Nakon što je kao jedina ženska nasljednica imanja u povijesti svoje obitelji, 1930. naslijedila imanje *Bowen’s Court*, a koje je bilo inspiracija za portrete vlastelinskih imanja u njezinoj prozi, u Irsku odlazi tek povremeno, a ostaje živjeti u Engleskoj. Ipak se u zrelim godinama trajno vraća u Irsku, ali zbog financijskih problema ne uspijeva zadržati obiteljski posjed. Imanje, koje je bilo ključni topos njezina irskog identiteta, ubrzo je prodano i konačno srušeno 1960. godine.

Churchilla osjećajući se aktivnim sudionikom engleskih ratnih napora. Ta je činjenica učinila njezinu „irskost” još ambivalentnijom. Kao proizvod podijeljene kulture, podijeljene nacije, ali i podijeljene obitelji, Bowen je imala jedinstveni uvid u ambivalentni odnos između suprotnog, ali istovremeno i zajedničkog interesa koji je povezivao njezine dvije nacije – Englesku i Irsku. Teret nacionalnih i obiteljskih pripadnosti kod njezinih likova postaje autodestruktivna sila koja produbljuje vezu s prošlošću i pretvara je u opsesiju. Ta opsesija svoje utjelovljenje nalazi u kućama u kojima likovi žive i koje imaju neograničenu moć nad svojim stanarima, čime postaju aktivni čimbenici osobne i kulturne povijesti. Kuće kao mjesta stvaranja obiteljskih povijesti, te kao neraskidiva poveznica s prošlošću, postaju mjesto na kojemu se odvija svojevrsni „pod-život”⁵ stvoren u snažnoj vezi između likova i njihovih obiteljskih prebivališta. Inkorporirajući ekonomska i društvena pravila iz prošlosti, kuće u kojima likovi Elizabeth Bowen žive predstavljaju „kódove privilegiranosti koje njihovi stanovnici uzimaju kao obećanje ispunjavanja vlastite svrhe u životu te socijalne stabilnosti za kojom čeznu” (Lassner 1991: 5).⁶ Kuće kao formativni čimbenik osobnog identiteta postaju svojevrsni izolirani otoci uokvireni vlastitom poviješću. One su mjesta na kojima se događaju životne prekretnice, ali su i stalni podsjetnik na prolaznost sadašnjeg trenutka. Ženski likovi u tim zdanjima očajnički nastoje zadržati ostatke osjećaja vlastitoga identiteta tako što se bore za stvari i mjesta koja su im preostala u vlasništvu čime pokušavaju popuniti vakuum nesigurnoga „ja”. U takvim uvjetima, ljudska osobnost postaje iznimno porozna i hibridna pa Bowen daje prikaz likova čiji su receptori širom otvoreni prema vanjskim utjecajima. Time se gubi granica koja razdvaja jednu osobu od druge (Ingman 2009).

Pojedina feministička čitanja kratkih priča Elizabeth Bowen (Hoogland 1994; Lassner 1989 i 1991) naglašavaju snažnu prisutnost feminističkih tema u pričama te njezinu kratku prozu razmatraju u kontekstu vlastite marginaliziranosti te psihološke internalizacije društvenih, ekonomskih i političkih silnica kod ženskih likova. Tako, primjerice, Phyllis Lassner ograničavajuće učinke mita o ženskosti povezuje na način kako su oni reprezentirani kroz konvencije „engleske domaćinske proze” u kojoj se protagonistice „bore za vlastitu autonomiju i samorealizaciju” (Lassner 1991: 193). Možemo zaključiti kako se tri dominantne teme proze Elizabeth Bowen – rat, djetinjstvo i Irska – reprezentiraju i međusobno isprepliću s autobiografskim elementima preuzetim kako iz osobne, tako i iz javne povijesti. Imajući u vidu fragmentiranu prirodu

⁵ Ovo je doslovan prijevod izraza *sub-life* koji je Elizabeth Bowen upotrijebila u jednom od svojih tekstova posvećenih Čehovu: „...that involuntary sub-life of the spirit...” (*The Faber Book of Modern Short Stories*, u: *Collected Impressions*, New York: Knopf 1950: 39).

⁶ Kako je zapisano u velikom broju autobiografskih tekstova Elizabeth Bowen, inspiracija za ovakav tretman kuće došla je iz njezina života provedenog u velebnoj obiteljskoj kući *Bowen's Court*. Autorica je to argumentirala riječima: „Ne znam ni za jednu drugu kuću (a koja je bila u neprekidnom vlasništvu jedne obitelji) u kojoj se sadašnjost doima trajnom, a prošlost ne prožima svaku poru.” (*Bowen's Court*, New York: Ecco Press, 1979.). Više o tretmanu kuća u prozi Elizabeth Bowen vidjeti u: R.B. Kershner, Jr., „Bowen's Oneiric House in Paris”, *Texas Studies in language and literature* 28 (Winter 1986: 407–423); Richard Gill, *Happy Rural Seat* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1972) i Gary T. Davenport, „Elizabeth Bowen and the Big House”, *Southern Humanities Review* 9 (Winter 1974: 27–34).

njezina porijekla i njezina identiteta, ne čudi da se njezine protagonistice doimaju nepostojanima i nesigurnima. Naoko nepovezane situacije u koje ih autorica smješta stvaraju dojam ispraznosti i neuhvatljivosti njihovih emocija. To se ostvaruje do te mjere da se ženski likovi, nalik duhovima, kreću od jednog emocionalnog stanja do drugoga tako da osjetilna, duhovna strana njihova bića potpuno upravlja racionalnom stranom osobnosti. U pričama koje se ovdje analiziraju u žarištu naracije upravo su takvi ženski likovi, čiji krhki, hibridni identiteti, koji uvelike odaju autobiografske elemente autorice, prolaze kroz temeljito propitivanje vlastite uloge u mogućnosti preuzimanja kontrole nad vlastitom životnom sudbinom.

Priča *The Happy Autumn Fields*⁷ primjer je reprezentiranja hibridnosti ženskog identiteta o kakvome je u ovome radu riječ. Tekst stvara privid ne-realističnosti jer autorica kontinuirano preskače iz doba idiličnog *Big House* imanja u viktorijanskoj Irskoj u period napada na London u Drugome svjetskom ratu. S obzirom da prošlost uvijek izmiče potpunom ljudskom shvaćanju, i s obzirom da je uvijek filtrirana kroz ljudska sjećanja i umjetno stvorene mitove, nju se više osjeća no što ju se u potpunosti razumijeva. Prošlost se u ovoj priči doživljava isključivo osjetilno i to kroz osjećaj da je život pojedinog lika samo jedan mali dio neke stare, povijesne priče. Naime, junakinja priče dolazi do spoznaje da će lakše prisvojiti vlastite osjećaje ako se oni prenose s jedne generacije na drugu od ljudi koji su živjeli davno prije nje. Priča započinje u kasnoj viktorijanskoj Irskoj, u atmosferi koja je evocirana već u naslovu i izmjenjuje se sa scenama ratnih razaranja u Londonu koji u priči predstavljaju „sadašnjost”. Prošlost i sadašnjost izmjenjuju se kroz nagle i često nasilne preokrete u životima članova obitelji, a svaki preokret obilježen je gubitkom. Na početku priče mlada Sarah provodi vrijeme bezbrižno šecući poljima na očevu imanju u društvu članova svoje velike, sretne obitelji koju čine majka, otac, tri sestre i petero braće. Tijekom šetnje, atmosfera okoliša toliko je idilična da se kod Sarah javlja osjećaj boli i straha da će se idila naprasno prekinuti i taj osjećaj dijeli sa sestrom Henriettom:

Shvatila je da je ovo oproštaj, mogla je osjetiti slatki okus tuge dok se iz dimnjaka kućice skrivene iza niza stabala u zrak dizao oštar, plavičasti dim. Bila je to večer prije povratka braće u školu. Sve je izgledalo kao da je nedjelja; otac je ostavio drugi dio poslijepodneva slobodnim; svi su (osim jednoga) okružili Roberta, Digbya i Luciusa, i šetali imanjem kojeg njih trojica neće ponovno vidjeti još dugo vremena. Sarah reče Henrietti: „Kada samo pomislim da oni sutra neće biti ovdje.”

„Osim toga, sjetila sam se da ćemo ti i ja ponovno sjediti jedna do druge za stolom...”

„Znaš kako smo uvijek tužne kada dječaci odu.” Uputile su jedna drugoj slatki osmijeh pun osjećaja krivnje. „Uostalom”, reče mlađa sestra, „već znamo da se sada samo ponavlja ono što se već ranije događalo. Događilo se prošle godine i dogoditi će se sljedeće godine. Ali kako bismo se tek osjećale da ovo nikada ranije nismo iskusile.” (96)⁸

⁷ Svi citati u ovome poglavlju preuzeti su iz antologije *Elizabeth Bowen's Irish Stories* (1978., Dublin: Poolbeg Press).

⁸ Prijevodi svih citata s engleskog jezika na hrvatski jezik djelo su autorice.

Misli o promjenama i gubitku, odnosno o završetku jednoga vremena u kojemu je vladao osjećaj zajedništva i bliskosti, dominiraju atmosferom priče. Konstantna kretanja na relaciji prošlost-sadašnjost daju dojam kako se nasilje i obiteljski gubici jednoga vremena mogu razumjeti samo u svjetlu drugoga vremena. Tako je naglasak na redu i stabilnosti viktorijanske ere razumljiv jedino kada tom poretku zaprijeti nasilje i razaranje Drugoga svjetskog rata. Bombe koje u drugom dijelu priče padaju na londonske kuće razarajući ih do temelja izgledaju kao da su potekle iz prikrivenog, potisnutog nasilja iz uređenog viktorijanskog doba. U nizu takvih kontrapunkta, dok povijest kao bumerang zasijeca u davno vrijeme i opet se vraća, sadašnjost i budućnost jedna drugu progone, a rezultat je da nijedna nije dovršena niti shvatljiva sama po sebi. Sadašnjost i budućnost su, tako, kontinuirani procesi bez završetka u kojima se svaki može shvatiti tek u onome drugom. Sam je naslov ove priče ironičan jer se odnosi na romantiziranu viziju povijesti. Dok priča koja se odvija u ratnoj „sadašnjosti” konstantno ometa tijek pripovijedanja o prošlosti, slike boli i nasilja prekidaju mirnu površinu idilične viktorijanske scene u kojoj bezbrižna i bogata obitelj uživa na ladanju. Bowen izmiješta pripovijedanje iz izgubljene prošlosti i smješta ga u sadašnjost, u londonsku kuću razrušenu bombom u koju se mlada djevojka Mary nakratko vratila po obiteljske vrijednosti. Nakon što nakratko zaspi od umora na golom madracu, putuje u prošlost i nazoči šetnji sa početka priče. San se naglo prekida i „iznenadna i oštra bol” (101) budi je iz halucinacije i čini je dezorijentiranom. Bol je moguće iščitati i u simboličkom značenju jer čitava scena buđenja u okrutnoj okolini djevojci predstavlja duboku duševnu bol. Držeći čitatelja duboko ukotvljenog u novoj perspektivi, Bowen snažno naglašava prijelaz iz idile u stvarnost. Ovaj opis dočarava okrutnu ratnu stvarnost mlade žene:

Podižući glavu s golog jastuka, pogledala je prema svojim prekrizanim nogama, proučavajući prostor u kojemu se našla zarobljena: Mary, čije je onemoćalo tijelo, pritisnuto teškim teretom, ležalo na krevetu, imala je na sebi modernu crnu haljinu posutu sitnim komadićima žbuke. Vrhovi crnih cipela od antilop kože svojom su bjelinom odavali da je Mary sigurno puzala preko ostataka urušenih stropova; linije sudbine na njezinim dlanovima jasno je ocrtavala prljava prašina u njima. (102)

Korištenjem izraza poput „trapped”, „irrelevant”, „weighted down” i „dirt engraved”, Bowen povlači svjesnu paralelu s položajem žene u anglo-irskom društvu u periodu do Drugoga svjetskog rata do kada se ženski glas u javnom diskurzu nije mogao čuti jer je bio ograničen unutar propisanih uloga „čuvarica doma”, zarobljenih i snažno utvrđenih unutar zidova imanja. Za Mary su se bojazni o kraju nekadašnjega načina života ostvarile i ona shvaća kako je njezin fizički slom samo rezultat dugog slijeda tragičnih događanja kojima je pogođena njezina nekada privilegirana obitelj. Eugene, Henrietta i ostali iz njezinog sna za ovu su ženu izgubljeni negdje u prošlom vremenu. Ona u suzama leži na krevetu, u razrušenoj kući, ne znajući više tko je zapravo. Bowen je u ovoj priči paralelizmom između ratom razrušene kuće i nestanka života jedne društvene klase ukazala na strah koji je postojao među pripadnicima povlaštenoga protestantskog

sloja društva da će izgubiti svoju društvenu moć i morati se prilagoditi životu običnih ljudi u nezaštićenom svijetu. Posluživši se poigravanjem između sna i jave, ljepote i ružnoće, Bowen je uspjela reprezentirati razliku između života u zatvorenom krugu ljudi, kojemu je i sama pripadala, i života bez povlastica, u kojemu gubitak položaja istovremeno znači i borbu za preživljavanje.

Usredotočenost na gubitak osobnoga identiteta kao posljedice urušavanja društvenih privilegija klase kojoj pripada tema su i u priči *Her Table Spread*, u kojoj se Bowen usredotočila na povezanost žene uz imanje i na način na koji kuća vrlo lako može postati zatvor iz kojega žena ne može pobjeći. Kao nasljednici obiteljskog dvorca, pažnja Valerie Cuffe podijeljena je između zagušujućega aristokratskog nasljeđa i pomalo sablasne prisutnosti engleskoga vojnog razarača usidrena u zaljevu na koji gleda njezin ruševni dvorac, simbol nekadašnjega aristokratskog načina života. Usamljena i sa slabim izgledima za udaju, jer je „izražene tjelesne građe i mentalno je zarobljena u djetinjstvu” (18), Valerie provodi dane lutajući dvorcem i žudeći za društvom. Njezino anglo-irsko porijeklo u velikoj mjeri opterećuje njezinu sadašnjost i daje naslutiti da će onemogućiti ostvarivanje njezinih želja u budućnosti. Umjesto princa na bijelom konju, njezin jedini mogući bračni kandidat jest Mr. Alban čiji su „stavovi prema ženama bili negativni, a posebno mu je odbojna bila gospođica Cuffe” (18). Spominjanje Sporazuma o primirju između Engleske i Irske daje naslutiti da se postigao prekid sukoba između dvije nacije i da se odnosi nastoje normalizirati. Čitava priča poprima atmosferu farse scenom Valeriena plesanja oko raštimana klavira dok Mr. Alban nevoljko i nevješto svira valcer. Dok pleše, Valerie u svojoj zanesenosti ima viziju svog raskošnog i ceremonijalnog vjenčanja na koje poziva i oficire s razarača. Njezina neskromna vizija daje naznačiti da, unatoč očekivanjima, ona ipak može preuzeti sudbinu u vlastite ruke:

Na dan svog vjenčanja (bila je sklona gospodinu Garrettu), pozvali bi čitavu Mornaricu na čaj gore na ušće. Sve bi izgledalo kao da je regatni dan. Njezin bi zaljev bio ispunjen bučnim bojnim brodovima koji bi svečano vijorili svoje zastave i međusobno se pozdravljali brodskim sirenama. Terasu bi ispunili zahvalni mornari, pazeći da ostave dovoljno prostora za glazbenike. Uokolo bi šetali paunovi koje njezina teta nije htjela u kući. Njegovi bi prijatelji ostali iznenađeni viješću da je gospodin Garrett u međuvremenu postao admiral, u uniformi prekrivenoj zlatnim odličjima. On bi uveo ostale prisutne admirale u dvorac i, dok bi oni puni poštivanja otirali cipele na ulazu, rekao bi im: „Ovi kipovi su u vlasništvu moje supruge; ona ih je poklonila meni.” (23)

Prisutnost engleskog razarača otkriva politički i povijesni kontekst priče jer podsjeća na nasilnu prošlost koja je stvorila, između ostaloga, i Valerieno nasljeđe i dvorac u kojemu obitava. Stoga, bez obzira na očiglednu izoliranost same građevine od ostatka svijeta, a koja simbolizira elitističku prirodu njezinih stanovnika, dvorac ne može pobjeći slijedu političkih događanja u Irskoj. Irska, prema Bowen, nikada nije bila neutralna zemlja, iako se službeno deklarirala kao takva. Jednako kao što su veleposjedničke obitelji poricale svoju odgovornost u događanjima koja su obilježila Irski građanski rat u 1920-ima, tako su, poput ostatka Irske, ostali indiferentni na

događanja Drugoga svjetskog rata⁹. Bowen ovdje upozorava kako takva indiferentnost utječe na oblikovanje svijesti žena kao i na inertnost muškaraca. Valerie je u ovoj priči simbol, svojevrсни živi duh prošlosti svoje zemlje i, kao i ona, u sebi nosi veliku dozu iracionalnoga. Ona je primjer kako je nasilna povijest njezine društvene klase, na koju su do samog kraja bili ponosni, samu sebe sagorjela. Gubitak kulturnog identiteta anglo-irske protestantske klase, koji se dogodio nakon što je Republika Irska postala samostalna nacija, označio je i nestanak Anglo-Irske kao entiteta. Elizabeth Bowen pripadala je posljednjoj generaciji u kojoj je taj entitet postojao. Ta je činjenica uvelike odredila karakter njezinih intimnih prikaza procesa kroz koje je prolazila društvena klasa kojoj je pripadala.

4. Mary Lavin – reprezentiranje fenomena „egzila žene unutar zajednice”

Teza o postojanju motiva „egzila unutar zajednice” u pričama Mary Lavin ovdje se zasniva na diskusiji P. Taborija o konceptu egzila te na uvidima M. Seidela o postojanju tzv. „exilic mind”. Motiv „egzila žene unutar zajednice” u kratkim pričama Mary Lavin¹⁰ podrazumijeva marginalizaciju, pa čak i izopćenost, žene unutar lokalne zajednice. Mary Lavin je, kao pripadnica jedne takve malograđanske irske ruralne sredine, osjetila na sebi sve restriktivne društvene norme kojima se snažni ženski subjekt, zbog nastojanja da izrazi individualnu volju, utištavao pod pritiskom sredine i zahtjeva da se konformistički prilagodi propisanim društvenim pravilima. Dominantni narativi svih autoričinih kratkih priča, uključujući i ovdje analizirane, upozoravaju na to da je svaki takav ženski subjekt subverzivan u usporedbi s dominantnim etosom restriktivne, patrijarhalne i nazadne katoličke Irske o kojoj piše Mary Lavin. Drugim riječima, žene koje ne ispune nametnutu im društvenu ulogu supruge i majke ili restriktivnu ulogu mlade udovice s unaprijed propisanim pravima i slobodama, gube pravo na punopravno članstvo u „visoko moralnoj” zajednici koja tada postaje njihov tamničar i krvnik. S obzirom da se u pričama Mary Lavin takvi pojedinci nalaze u moralno i intelektualno uskogrudnoj sredini koja ne tolerira subverzivno ponašanje, svaki takav pojedinac predstavlja prijetnju prividnoj arkadiji u kojoj se živi pod pritiskom održavanja vanjske harmonije. O motivu marginalizacije raspravlja i Marie Arndt (2002) tvrdeći kako su „njezini likovi, najčešće zahvaljujući životnim okolnostima i strogom patrijarhalnom odgoju, spriječeni da se fizički odvoje od svoje ruralne sredine i da odu u veći grad ili čak u emigraciju” (110). Ako i dođe do realizacije takve ambicije, ona je često uzrokovana obiteljskim raskolom, materijalnim nesuglasicama ili željom da se pobjegne od skandala i sramoćenja obitelji. Oni koji svoje ambicije ne realiziraju i koji zauvijek ostaju zarob-

⁹ U poglavlju posvećenom Irskoj, „Eire”, Bowen u knjizi *The Mulberry Tree* (1986) irsku neutralnost u Drugome svjetskom ratu vidi kao posljedicu njezine povijesne ambivalentnosti naspram Engleske.

¹⁰ Mary Lavin rođena je 1912. godine u Massachusettsu, u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je provela prvih deset godina života. Povratkom njezine obitelji iz emigracije natrag u Irsku započinje njezino irsko iskustvo koje ju je, kao mladu udovicu i samohranu majku triju kćeri ograničilo na zahtjevan život na farmi u stalnoj borbi za preživljavanjem. Živjela je u gradiću Bective, u pokrajini Meath.

ljeni u poznatoj sredini nikada se ne uspiju razviti kao cjelovite ličnosti već se konformistički prepuštaju naizgled ugodnom životu, ali u stvarnosti životu u kojemu ključa „unutarnje nezadovoljstvo koje izlazi na vidjelo tek uslijed traumatičnih događaja” (Ibid.: 110). Pogubna restriktivnost i licemjerje društvenog morala u Irskoj u ovim pričama uzrok su patnji pojedinaca i njihovom duhovnom i moralnom egzilu unutar vlastite zajednice¹¹.

Priča *The Becker Wives* razotkriva više oblika nestabilnosti irskog identiteta kroz portretiranje irske žene sredinom 20. stoljeća. Beckerovi, kao bogata obitelj trgovaca kukuruzom, čvrsto vjeruju u obiteljske vrijednosti, ali nijedan od članova obitelji nema moć da se uzdigne kao ljudsko biće i uspostavi vlastiti identitet. Sinovi Beckerovih biraju supruge tijekom dugog perioda zaruka koji je dostatan da obitelj provjeri zadovoljavaju li buduće supruge visoke kriterije koje obitelj postavlja. S obzirom na takav početak, dobiva se dojam da se radi o društveno priznatoj obitelji te se tek postupno, ironičnim razotkrivanjem, dolazi do istinske slike njihove mukotrpne borbe za uspostavljanje društvenog identiteta. Jedan od aspekata te borbe jest nastojanje da se ožene ženama koje će pridonijeti društvenoj respektabilnosti. Međutim, nijedan od braće ne uspijeva ostvariti tu obiteljsku ambiciju i žene se prosječnim ženama koje su ispod njihovog društvenog statusa. To govori u prilog njihovoj upisanosti u istinski identitet novopečenih bogataša sa društvenim aspiracijama. Evo početnog odlomka u kojemu pripovjedač opisuje način odabira supruge u obitelji Beckerovih:

Kada je Ernest, treći sin Beckerovih koji je došao na red za ženidbu, odabrao djevojku koja se ničim posebnim nije isticala, osim dobrim zdravljem, čestitošću i naoko dobrim izgledom, preostalo dvoje – James i Henrietta – odlučili su da bi bilo najbolje ignorirati Theobalda i njegove besmislice. Theobald je bio premlad da bi njima dijelio savjete, ali Ernest je uživao sve povlastice bratovih savjeta i upozorenja. Unatoč tome, Ernest je učinio sve po vlastitoj volji. Nova mladenka u obitelji, Julia, nije se ničim isticala u odnosu na Jamesovu suprugu Charlotte. Obje su samostalno zarađivale za život prije udaje i nijedna od njih nije u miraz donijela ništa osim manjeg novčanog iznosa kojeg su uštedjele tijekom trajanja zaruka, a taj period je u oba slučaja bio dovoljno dug da omogući Beckerovima procjenjivanje najsitnijih detalja iz života dviju djevojaka, a koji bi svjedočili o njihovoj prikladnosti za brak i rađanje. (299)¹²

Svaka nova supruga koja uđe u obitelj konformistički se prilagođava obiteljskim pravilima. Nakon određenog vremena, sve one počinju nalikovati jedna drugoj, asimilirajući se u životni stil Beckerovih te, primjerice, favorizirajući opremanje svojih stanova starinskim, masivnim namještajem, umjesto modernim, nastojeći kompenzirati

¹¹ Pojam „egzil” koristim u značenju koje nudi Paul Tabori, a koje originalno glasi: „(...) egzil se pojmovno određuje kao stanje koje obuhvaća podjednako izbacivanje iz vlastite zemlje i isključivanje iz zajednice u nešto širem smislu, na primjer kada pojedinac živi u vlastitoj zemlji, ali je prisiljen iseliti se na udaljenu lokaciju od one na kojoj se trenutno nalazi” (Tabori 1972: 23).

¹² Svi su citati u ovome poglavlju preuzeti iz izdanja *The Stories of Mary Lavin*, Vol. 3, London: Constable, 1985. i 1987.

činjenicu da je njihovo bogatstvo novijega porijekla, a ne naslijeđeno od ranijih generacija, što bi im donijelo lakše društveno prihvaćanje. Beckerovi, unatoč nastojanjima, ne uspijevaju u društvu odavati dojam „respektabilnosti” niti se nametnuti kao jedan od stupova dublinskoga društvenog života. Njihova društvena marginaliziranost dolazi do izražaja kada, primjerice, sjede u restoranu kao „jedini ljudi u čitavom restoranu koji su totalno nevidljivi” i kada „često moraju čekati deset ili čak dvadeset minuta između posluživanja dok drugi muškarci u dvorani moraju samo pucnuti prstima da se svaki konobar u dvorani stvori kraj njihova stola” (306). Beckerovi su društveni izopćenici iz krugova imućnih obitelji Dublina jer im nedostaje obiteljski pedigre. Najmlađi sin Beckerovih, Theobald, pokazuje najviše zabrinutosti za nepovoljan društveni položaj obitelji i zamjera svojoj braći izbor bračnih partnerica lošijeg društvenog statusa, a koji ne pridonosi njihovu društvenom priznanju. Ironično, njegov izbor supruge pokaže se kao najgori od svih u obitelji. Krivo procjenjujući, za suprugu odabire Floru jer ona dolazi iz stare dublinske obitelji i zasigurno će Beckerovima dati toliko željeni ulaz u privilegirane društvene krugove Dublina. Od samog upoznavanja s obitelji, Flora iskazuje svoju različitost što uznemiruje obitelj te se oni od nje postupno distanciraju, čak i u javnosti. Iako ona u njihove salone unosi dašak umjetnosti i poezije, Flora ostaje *outsider*, spontana nekonformistkinja s bogatim talentom koji će prerasti u tešku psihičku bolest. Lavin kroz ovu priču istražuje moduse putem kojih je irska žena objektivizirana pri čemu problematizira širi okvir tipičnog irskog problema, a to je napor za uspostavljanje identiteta osobnim htijenjem, radije nego podilaženjem viziji okoline. Time ova priča istovremeno propitkuje rodne i nacionalne napore za uspostavom čvrstog identiteta.

Pričom *Lilacs* Mary Lavin doslovno slijedi Čehovljev naputak o „stvaranju književnosti iz hrpe gnojiva”¹³. Naime, ova priča tematizira obitelj Mulloy koja uspijeva ostvariti solidan prihod od očevog posla otkupa gnojiva od seljaka i njegove prodaje mještanima za vrtove i voćnjake. S obzirom da se gnojivo skuplja u njihovu dvorištu šireći neugodan miris po mjestu, kćeri Kate i Stacy pate jer ne mogu utjecati na patrijarhalnog oca da promijeni posao. Majka ima ulogu čuvarice doma i održavanja mira u kući te se postavlja kao zid između oca i kćeri. Iznenadni preokret događa se nenadanom smrću oca, nakon čega racionalna Kate želi nagovoriti majku da prekine posao s gnojom:

„Obje me dobro poslušajte,” reče majka. „Vaš otac je bio jedini čovjek na svijetu kojemu sam bila dužna polagati račune. Samo njemu sam se zaklela. Samo sam njega imala pravo podržavati. Uvijek je govorio da nije sramotno zarađivati novac na koji god način je to moguće, samo da se radi o pošteno zarađenom novcu. Novac je novac, govorio je, bilo da je u zlatnicima ili u gnojivu.”

„Je li ijedna od vas čula ono što je svećenik rekao jučer na groblju?” – „Neka Bog pomogne svim jadnim udovicama.” To me je nagnalo na razmišljanje. Je li vam ikada

¹³ Anton Čehov, *Letters on the Short Story, the Drama, and Other Literary Topics*, ur. Louis Friedland, New York: Dover Publications, 1966, str. 275–276.

palo na um da nam neće biti lako, trima ženama bez muške podrške u kući da nas uzdržava, da donosi hranu na stol i da održava vatru u srcu, a da ne spominjem svu finu odjeću i drangulije.” (11)¹⁴

Odgojena da se pokorava muževljevim odlukama, majka Ros ne posustaje pred kćerinim nastojanjima da im obeća da će prekinuti očev posao. Majka preuzima ulogu glave kuće i nekada prijateljski odnos sa kćerima prerasta u odnos distanciranosti i samovolje, gdje majka donosi važne odluke bez traženja kćerinih odobrenja. Shvaćajući da je majka odlučila nastaviti očev posao otkupa i prodaje gnojiva, kćeri se distanciraju od majke i njezine odluke promatrajući posao sa strane. Kao način bijega od stvarnosti, mlađa i boležljiva kći Stacy postaje opsjednuta razmišljanjima o grmovima jorgovana koje bi posadila pod prozorima da prikriju miris gnojiva koji se danonočno širio kućom. Iznenadna smrt majke ponovno mijenja život dviju djevojaka ali, na Stacyino iznenađenje, materijalistički orijentirana Kate odluči dalje nastaviti posao s gnojivom sve dok „joj ne osigura pristojan miraz” (17) jer inače neće biti poželjna udavača i bit će osuđena na samotni život okružena osudama okoline. Ova priča svojim završetkom nosi autobiografski element koji je Lavin često koristila u svojim pričama, a radi se o motivu žene bez muške potpore. Ostavši udovica s trima kćerima, Lavin je znala što znači biti jedini hranitelj u obitelji. Stoga i ova priča propitkuje raskol između želja i potreba, između nametnutih društvenih normi i individualnih frustracija koje uvijek gube pod utjecajem ženske borbe za preživljavanje.

5. Zaključak

Analiza modusa tematiziranja hibridnosti ženskog identiteta unutar irskog postkolonijalnog konteksta u kratkim pričama Elizabeth Bowen i Mary Lavin u ovome je radu zasnovana na dvjema osnovnim tezama. Prvo, obje autorice odbijaju tematizirati one strane irskog identiteta koje su se tijekom perioda kolonijalizacije Irske kontinuirano stereotipno reprezentirale u sklopu anglo-irske propagande zatiranja autohtonoga irskog identiteta. Ta je propaganda počivala na trima temeljnim stupovima irskoga nacionalnog identiteta – na nacionalizmu, na irskom sociokulturalnom okruženju i na katolicizmu. Ne postavljajući ta tri problematična aspekta irskog identiteta u središte svojih priča, autorice su se svojevoljno izmjestile izvan konteksta „istinske irskosti” (*true Irishness*) kakvu su proklamirali irski nacionalisti te su tako i razmatrane unutar teorijsko-kritičkog diskursa. Druga teza rada jest da su ove autorice, za razliku od prethodne generacije pisaca¹⁵ koja je tematizirala postojeće, prepoznatljivije nacionalne paradigme Irske, za svoju građu odabrale onaj aspekt nacionalnog identiteta koji se kontinuirano zatirao ili je postupno nestajao iz javnog diskursa. Radi se o tematiziranju nestabilnoga ženskog identiteta unutar dvaju društvenih miljea koja su se tijekom

¹⁴ Za analizu priče *Lilacs* korišteni su citati iz antologije *The Stories of Mary Lavin*, Vol. 3, London: Constable, 1987.

¹⁵ Ova se rečenica odnosi na „veliku trojku”, irskih pisaca kratke priče – Seana O’Faolaina, Franka O’Connora i Liama O’Flahertya.

kolonijalizacije postavili na suprotnim stranama irskih Nevolja. Kod Elizabeth Bowen ženski subjekt jest pripadnica anglo-irske protestantske prevlasti, dok se Mary Lavin fokusira na ženu iz srednje katoličke građanske klase. Unatoč tome, kod ovih autorica nije moguće naići na otvoreno polemičke niti ciljane rodno artikulirane tonove. Njihova prikrivena društvena kritika usmjerena je prema licemjerju koje irsko društvo sredine 20. stoljeća iskazuje prema rodnim, vjerskim, društvenim i političkim identitetskim matricama kojima se sustavno uskraćivalo pravo na javno izražavanje i na samoreprezentaciju. Unutar tih matrica, žena je postavljena istovremeno kao društveni korektiv koji je svjestan pritisaka tradicionalističke, patrijarhalne irske sredine i kao simbol trivijalizacije irske ženskosti koja se u dvadesetstoljetnoj irskoj književnosti kontinuirano reprezentirala kao pasivna projekcija nacionalne ili obiteljske ideje. Propitujući moduse objektivizacije žene u irskom društvu, Bowen i Lavin ukazuju na širi aspekt irske nacionalne problematike, podjednako muške i ženske, a radi se o nastojanju da pojedinac uspostavi identitet iznutra umjesto da se pokori identitetskim okvirima nametnutim u javnom diskursu nacije. Ovako određene, kratke priče Elizabeth Bowen i Mary Lavin istovremeno ukazuju na problematiku nacionalnih i rodnih nestabilnosti u irskom društvu. Njihove su junakinje nekonvencionalne u svojim postupcima, a njihov unutarnji život, koji je u pričama uvijek u prvom planu, u širem se društvenom kontekstu doima trivijalnim. Krhkost kojom se odlikuju ženski likovi u društvenim okvirima nameću se kao apoteoza cjelokupnoga irskog postkolonijalnog iskustva koji karakterizira veliki broj dualnosti i suprotnosti. Jednako kao što je osobni identitet junakinja ovih priča fluidan i nestalan, tako je i cjelokupni irski nacionalni identitet, poljuljan dugotrajnim političkim eksperimentiranjima i konfrontiranjima, ostao bez svoga centra, lišen čvrstoga identitetskog uporišta.

Konačno, ženska se figura u ovih autorica reprezentira kao simbol oslabbjene, marginalizirane Irske koja živi u stalnom stanju samopropitkivanja, na tankoj liniji podjele između prihvaćanja i odbijanja, nasilja i mira, ushita i razočarenja. Čini se da su i Elizabeth Bowen i Mary Lavin svojom kratkom prozom nastojale pomiriti društvene suprotnosti, što je ujedno i središnji motiv suvremene irske povijesti.

Literatura

- Agamben, G. (2010) *Goloća*, Meandarmedia, Zagreb.
- Ashcroft, B, G. Griffiths, H. Tiffin (ur.) (1989) *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*, Routledge, London.
- Ashcroft, B., G. Griffiths, H. Tiffin (ur.) (2004) *The Post-Colonial Studies Reader*, Routledge, London.
- Arndt, M. (2002) „Narratives of Internal Exile in Mary Lavin’s Short Stories”, *IJES*, vol. 2(2), 109–122.
- Bakhtin, M.M. (1981) *The Dialogic Imagination: Four Essays*, University of Texas Press, Austin, Texas.

- Bhabha, H. (1986) „The Other Question: Difference, Discrimination and the Discourse of Colonialism”, *The Politics of Theory*, ur. F. Barker, P. Hulme, M. Iversen. D. Loxley, Methuen, London.
- Boehmer, E. (1995) *Colonial and Post colonial Literature*, Oxford University Press, Oxford.
- Bolzano, W. (1996) „Irishness – feminist and post-colonial”, *The Post-Colonial Question, Common Skies, Divided Horizons*, Routledge, London.
- Bowen, E. (1959) *Stories*, Knopf, New York.
- Bowen, E. (1962) *Seven Winters: Memories of a Dublin Childhood and Afterthoughts. Pieces on Writing*, Knopf, New York.
- Bowen, E. (1965) *A Day in the Dark and Other Stories*, Jonathan Cape, London.
- Bowen, E. (1978) *Elizabeth Bowen's Irish Stories*, Poolbeg Press, Dublin.
- Bowen, E. (1979) *Bowen's Court*, Ecco Press, New York.
- Bowen, E. (1987) *The Mulberry Tree: Writings of Elizabeth Bowen*, ur. Hermione Lee, Harcourt, San Diego.
- Bowen, E. (1989) *The Collected Stories of Elizabeth Bowen*, Ecco Press, New York.
- Damasio, A. (2005) *Osjećaj zbivanja*, Algoritam, Zagreb.
- Eagleton, T., F. Jameson, E.W. Said (1998) *Nationalism, Colonialism, and Literature*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Hildebidle, J. (1989) *Five Irish Writers: The Errand of Keeping Alive*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Hoogland, r.c. (1994), *Elizabeth Bowen: A Reputation in Writing*, New York University Press, New York.
- Ingman, H. (2009) *A History of the Irish Short Story*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Jordan, H.B. (1992) *How Will the Heart Endure: Elizabeth Bowen and the Landscape of War*, University of Michigan Press, Ann Arbor.
- Kiberd, D. (1995) *Inventing Ireland. The Literature of the Modern Nation*, Vintage, London.
- Kuortti, J., J. Nyman (2007) *Reconstructing Hybridity. Post-Colonial Studies in Transition*, Rodopi, New York.
- Lassner, P. (1989) *Elizabeth Bowen*, Barnes & Noble Books, London.
- Lassner, P. (1991) *Elizabeth Bowen: a Study of the Short Fiction*, Twayne Publishers, New York.
- Lavin, M. (1959) *Selected Stories*, Macmillan, New York.
- Lavin, M. (1985) *The Stories of Mary Lavin, Volume 1*, Constable, London.
- Lavin, M. (1987) *The Stories of Mary Lavin, Volume 2*, Constable, London.
- Lavin, M. (1987) *The Stories of Mary Lavin, Volume 3*, Constable, London.

- Lloyd, D. (1993) *Anomalous States: Irish writing and the Post-Colonial Moment*, Durham: Duke University Press.
- O' Malley, A., F. Beardow (ur.) (2005) *Representing Ireland: Past, Present and Future*, Sunderland University Press, Dublin.
- Seidel, M. (1986), *Exile and the Narrative Imagination*, Yale University Press, New Haven i London.
- Somerville-Large, P. (1995) *The Irish Country House: A Social History*, Sinclair-Stevenson, London.
- Spivak, G. C. (1988) „Can the Subaltern Speak?“, *Marxism and the Interpretation of Culture*, ur. C. Nelson i L. Grossberg, Macmillan, London.
- Tabori, P. (1972) *The Anatomy of Exile*, Harrap, London.
- Van Dijk, T. (2006) *Ideologija: Multidisciplinarni pristup*, Golden Marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.

SUMMARY

Sanja Radmilo Derado

(RE)CONSTRUCTION OF FEMALE IDENTITY AND FORMATION OF NEW PARADIGMS OF REPRESENTATION IN THE IRISH SHORT STORIES BY ELIZABETH BOWEN AND MARY LAVIN

The paper analyses the tendency of the contemporary Irish short story towards subversion of the official representation of hybrid female identities. The analysis departs from the basic premises of Postcolonial theory. Identifying the contemporary Irish short story as a powerful medium for the representation of plural Irish identities, the paper situates this prose form within a wider social and historical framework, pointing towards the formation of discourse of resistance to hegemonic constructs within the Irish society. In order to prove the initial arguments, the paper considers the selected stories by two Irish female authors belonging to the, so-called, mid-century generation of the Irish short story – Elizabeth Bowen and Mary Lavin. From the perspective of the Anglo-Irish, half Protestant-half Catholic female, Elizabeth Bowen penetrates deep inside her class on the verge of social decline, revealing the instability of a female identity existing on the 'hyphen' between Anglo and Irish which has historically been silenced in the public discourse. Mary Lavin's focus, on the other hand, moves away from the 'national' identity towards the sphere of the local and the intimate putting forward the phenomenon of 'the exile within the community', i.e. the alienation of a female figure that transgresses the dominant paradigms of the Irish rural setting. The paper concludes that both female writers determine the female figure as a subversive element in the Irish postcolonial society by which they strive to secure social recognition of the hybrid Irish female identity, thus removing her from the social margins and from the historically determined conformist behaviour.

Key words: *plurality of identity; female identity; Irish short story; representation; subversion; postcolonial discourse; Elizabeth Bowen; Mary Lavin*